

BD als ideaal

Jan Diek van Mansvelt

Omschakelen naar BD is een financiële aangelegenheid, wordt meestal beweerd. Toch is dat niet het belangrijkste. Minder inkomsten wegen vaak op tegen het idee om om te schakelen. Maar hoe om te schakelen? Gerjo Koskamp, veehouder in de Achterhoek, doet het op zijn manier: "Niks geen overhaast idealisme, maar zorgvuldig alle informatie verzamelen en vervolgens alle mogelijkheden afwegen".

BD was al vroeg het ideaal van Gerjo Koskamp. Toch doet hij niets overhaast. Momenteel schakelt hij om naar de biologisch-dynamische melkveehouderij.

Door de telefoon legde Gerjo Koskamp me de weg uit: neem vanaf de A12, vlak voor de Duitse grens, de A18 naar het noorden, en dan via Varsseveld naar Halle en daar voorbij, rij je naar de Bielemansdijk 11a.

Langs de A18 wordt het steeds landelijker. Ik tref het, met deze zonnige dag. Prachtig, al die verschillende groentinten in de bomen en op de weiden. En de bloeiende paardebloemen: in de ene weide een vleugje geel, in een wei daarnaast alleen maar blauwgroen gras en dan weer een felgele weide. Ook het rood van de zuring komt er hier en daar al door. Langs de wegen staan nog aardig wat bomen in deze buurt en hier en daar een boomgroep langs een weiland.

Als ik bij hem aankom is Gerjo paraat. Hij heeft al gemolken. De dieren zijn naar buiten. Hij maakt zijn ontbijt en nodigt me uit een hapje mee te eten, met een kop koffie erbij. In zijn woon-eetkamer-keuken vallen me veel vloeiende vormen op, alles met natuurvriendelijke materialen gemaakt: hout, leem, pvc-loze elektriciteitskabels met afscherming tegen elektrische straling, milieuvriendelijke verf. Een vriendelijk driehoekige box met schapenvacht staat tussen de tv-hoek en de lees- en praathoek. "We hebben in huis diverse leefmilieus voor de bewoners net zoals ik buiten, in mijn bedrijf, diverse leefmilieus voor de planten en dieren heb ingericht". Woondiversiteit als pendant van de biodiversiteit. In de bio-koffie drinken we de bijna-BD-melk van de eigen koeien, en op het brood eten we Eko-kaas van De Dageraad, waar de melk van zijn koeien in zit. Heerlijk. Gerjo geniet er zichtbaar van te vertellen hoe hij grondig over alles heeft nagedacht. Hij gaat er helemaal voor om zo consequent mogelijk te leven en werken.

Geen overhaast idealisme

Als enige zoon van een boeren echtpaar, met twee zussen boven hem en een jongere zus, riep iedereen altijd dat hij natuurlijk boer zou worden. Dus wilde hij dat natuurlijk niet en ging na het VWO in Wageningen plantenveredeling studeren.

Maar al na enkele weken merkte hij dat dat niet voor hem was: veel te theoretisch. "En eigenlijk wilde ik boer worden". Hij koos toen een breed pakket bij Veeteelt: de houderij, de voeding en de fokkerij, met daarnaast graslandkunde en economie.

"Ik leerde de antroposofie al vroeg in mijn studie kennen. Dat kwam onder meer via een bio-bouwer waar mijn vriendin en ik regelmatig op de kinderen pasten. Toen wist ik het meteen: dit is het voor mij. Het was dus van meet af aan mijn doel om bd-boer te worden. Maar ik beseftte meteen ook al dat ik dat heel rustig, stap voor stap, en grondig door-dacht wilde realiseren. Niks geen overhaast idealisme, maar zorgvuldig alle informatie verzamelen en vervolgens alle mogelijkheden afwegen".

Het zoeken naar mogelijkheden om verschillende doelstellingen te integreren vond hij een aantrekkelijke uitdaging. Bijvoorbeeld akkerbouw bij de veeteelt, landschap naast de mestbehandeling, eigen veeveredeling en ook een eigen afzet van kaas en vlees op het bedrijf. “Die uitdaging is er wat mij betreft nog steeds: aan de ene kant lukt er al best veel, maar aan de andere kant wacht er ook nog van alles om aangepakt te worden. Maar ik moet het dan wel aankunnen, zowel financieel als wat de werkdruk betreft. Dus niet alles tegelijk”.

“Na mijn studie, in 1996, kon ik een volle baan krijgen bij het Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM) in Utrecht”. Van daaruit zoekt hij samen met boeren naar mogelijkheden om steeds duurzamer en milieuvriendelijker te gaan werken. Eerste stappen op weg naar meer integratie in het bedrijf, dan EKO en te zijner tijd eventueel BD. In de weekeinden was hij steeds ‘vanzelfsprekend’ thuis om zijn vader te helpen in het melkveebedrijf. Samen hadden ze met zijn moeder in 1996 een maatschap gevormd: VOF Ruimzicht.

Gerjo's vader was in zijn jonge jaren één van de eerste ‘kunstmest-boeren’ uit de buurt. En met zijn omstreeks 1974 al vroeg onthoornde kudde ziet hij al dat bio-gedoe van zoonlief niet zo zitten. Toch wil hij het bedrijf wel graag aan hem, zijn enige zoon, overdoen. “Ik denk dat hij in stilte hoopte dat ik die wilde bio-haren al werkend wel kwijt zou raken,

zoals ik destijds ook dat rare idee om geen boer te willen worden al snel na het begin van mijn studie had bijgesteld”.

Vanaf 2000 begon Gerjo het accent van zijn werk naar het eigen bedrijf te verleggen: via 4, 3 en daarna 1.5 dagen per week in Utrecht naar 3, 4 en nu 5,5 dag als boer. In die jaren bouwde hij ook een oude schuur om, naast de boerderij van zijn ouders, tot woonhuis voor zijn gezin. Sinds kort is hij daarbovenuit ook nog vader van een prachtige zoon Job. Zijn vrouw Annet heeft maatschappelijk werk gestudeerd en werkt 20 uur per week in het asielzoekers centrum van Doetinchem, waar zij sinds kort de draad weer oppakte na haar zwangerschapsverlof. Zijn vader doet nu nog de helft van het melken, voeren en verder wat hem uitkomt en wat tegelijk ook in Gerjo's nieuwe systeem past. “En dat is gelukkig nog heel wat” benadrukt Gerjo, die erg blij is met die hulp. “Mijn drie zusters staan wat de omschakeling naar BD betreft overigens helemaal achter mij. En dat is natuurlijk een niet geringe steun in de rug”.

Ondertussen zijn we een goed halfuur verder en hebben ook de tweede bak koffie op. We moeten hoognodig naar buiten: de koeien, de stallen, de weiden, de voersilo, de mestput, de nieuw aangelegde hagen en de houtwal wachten. Gerjo wil graag laten zien hoe hij het voor elkaar heeft en ik ben benieuwd.

Direct achter het huis ligt de loopstal: gehakseld stro in de ligboxen en een roostervloer achter het voerhek. De mest praktisch geurloos. De toevoeging van Effectieve Micro-organismen (EM) draagt er zeker aan bij dat de mest hier rijpt in plaats van rot. Door de roosters heen is goed te zien dat die pruttelt en borrelt dat het een lust is. De nu komende maanden worden de koeien nog bijgevoerd met kuilvoer (gras, mais en graan) dat met een blokkendoseerwagen voor het voorhek wordt neergelegd: Gerjo heeft ruim genoeg voer liggen. “Binnenkort zullen vader en ik de eerste snede gaan maaien, daar waar de koeien nog niet gelopen hebben. Daarmee kunnen we dan meteen al een nieuwe kuil maken voor volgend jaar”.

Aan de andere kant van de stal ligt de melkput. Er worden 8 dieren per keer gemolken. De melk stroomt via de melkglazen, waarin je de melk van elk dier apart kunt zien, naar de melktank. De melk van 6 melkbeurten wordt om de drie dagen opgehaald door De Dageraad, in Ottersum ten zuiden van Nijmegen, ca een uur rijden van hier. Die verkoopt de melk direct: zoet en/of gekarnd, maar ook als kaas, al dan niet met

kruiden. Veel daarvan gaat naar Duitsland. De prijs die de boeren voor de melk krijgen is overigens niet om naar huis te schrijven. Gerjo heeft 50 melkkoeien die door de bank genomen zo'n 7.500 liter per jaar leveren: niet gek! "Toch dekken de melkinkomsten nog niet in voldoende mate de kosten" zegt Gerjo. "Het gezinsinkomen heeft echt nog aanvulling nodig: mijn werk bij CLM en dat van Anna zeker ook. Maar we werken volop aan de ontwikkeling van het bedrijf om daar in de toekomst voldoende inkomen uit te halen".

Tussen de jongveestal en de voormalige varkensstal lopen we naar het land: Gerjo bewerkt nu zo'n 41 ha. Het land ligt zo goed als totaal direct aangesloten om de boerderij: alleen de Bielemansdijk doorsnijdt het. Na de regens van de laatste dagen ligt het grasland er supermals bij. Het is een soortenrijk grasland, met een mooi klavergehalte en op dit moment rijk bezet met stralende paardebloemen. Gezien hun melkgift, glanzende vachten, stevige klauwen en algemene gezondheid zijn de koeien er trouwens ook zeer tevreden over. Er groeien veel kruiden in de weiden, naast zo'n 10 grassoorten.

Toen Gerjo's vader in 1960 het bedrijf overnam, hij was toen pas 18 en zijn vader en moeder waren overleden, was het 12 ha groot. Hij zag kans het uit te breiden tot 20 ha en 50 melkkoeien. Met zo'n 80 fokzeugen erbij haalde hij een inkomen waarmee hij z'n vrouw en vier kinderen kon onderhouden. In de afgelopen jaren heeft Gerjo zelf het bedrijf met nog eens 21 ha weten uit te breiden tot de huidige 41 ha, waarvan 13 ha pacht. Alles mooi direct rond de boerderij gelegen. Een fraaie combinatie van geluk en wijsheid, lijkt me.

Paardebloemen

In het grasland aan de andere kant van de weg heeft Gerjo de afgelopen jaren geëxperimenteerd met effectieve micro-organismen (EM). Hij zag op het met EM behandelde stuk minder paardebloemen dan op het onbehandelde stuk: het doorwortelen van de bodem door de paardebloemen was er kennelijk minder nodig, omdat de preparaten het bodemleven stimuleerden. Maar de weiden van de gangbare boeren hebben ook minder of geen paardebloemen: daar zijn ze gedeeltelijk of geheel weggespoten. We praten erover hoe in de tachtiger jaren opeens ontdekt werd dat de koeien graag paardebloemen eten en er goed melk van geven ook. Decennia lang is er immers van alles en nog wat gedaan om deze 'concurrenten van het gras' uit de weilanden weg te houden. Paardebloemen werden toen door de veeboeren als bewijs van nalatigheid gezien. Nu zijn ze herkend als kleurrijk voor het landschap, smakelijk voor de koeien en doorluchtend voor de bodem.

Omschakelen

Het was trouwens toch een heel avontuur om om te schakelen van de

gangbare kunstmest behandeling naar de bd-gecomposteerde mest. Het begon in 1996 met een halvering van de kunstmestgift. "In 1998 gaf ik nog slechts 150 kg N/ha. Dat gaf een behoorlijke stress aan het grasland, dat kon je goed zien! Maar niet aan mij. Ik had er alle vertrouwen in. Ik had klaver ingezaaid, kleimineralen gestrooid en EM aan de drijfmest toegevoegd, dus het moest goed komen. Dat wist ik zeker. Eerst gaf ik nog 90 m³ en nu nog slechts de helft". De klaver sloeg goed aan en sinds 2002 zit Gerjo weer op het productiepeil van vroeger: met slechts een deel van de N-gift van toen, en een veel betere voedingskwaliteit. Nu wil hij van de 170 kg N/ha die oké zijn voor EKO naar de 112 kg N/ha die de BD maximaal toestaat, een reductie van nog eens ca 30%. Bodem en plantenleven moeten dus nog meer presteren dan tot nog toe: een hele uitdaging voor beiden en de boer! Maar dat is wel de 'gein' waar Gerjo voor gaat: de inputs omlaag brengen en de opbrengsten omhoog, dus meer productie met minder mest door een productiever bodemleven.

Gerjo's veestapel bestaat uit een mix van zwartbonte en rode koeien. De oudste koe is ruim 13 jaar en nog steeds goed productief. De laatste jaren is hij begonnen eigen stiertjes aan te houden om de vaarzen te dekken. We praten over de lijnteelt van Bakels, die het afwisselend werken met eigen stieren uit 3 of 4 familielijnen op het bedrijf aanbeveelt. Gerjo zoekt naar varianten van de rode en zwartbonte dieren die qua gezondheid en productie zo goed mogelijk aan zijn streek en zijn bedrijfsvoering zijn aangepast. Want daar gaat het tenslotte om.

Helaas zijn melkziekte en het Rota-virus nog lastige problemen: dit jaar verloor hij 7 kalveren aan dat virus. Met vaccinatie en homeopathische middelen hoopt hij echter ook die problemen te boven te komen. Bij het jongvee wijst Gerjo me met gepaste trots de aankomende horens van de kalveren van dit jaar: de nu hoornloze kudde zal over een jaar of 5 weer helemaal uit gehoornde dieren bestaan. "Dan zijn het weer echte koeien" zegt hij, en verheugt zich zichtbaar over dat perspectief. Het idee dat je je vee eindeloos aanpast aan je voorstelling van efficiëntie zoals in de intensieve veehouderij gebeurt, in plaats van aan de dieren af te lezen wat zij nodig hebben om gezond en blij te kunnen leven, stuit hem tegen de borst.

Al met al heeft Gerjo nu 41 ha, waarvan ca 30 ha grasland. Op de rest van de percelen teelt hij graan: zomergerst en triticale (een tarwe soort, red.) voor krachtvoer en stro, samen ca 7 ha, en verder ook nog zo'n 4 ha mais voor eigen ruwvoer. De nieuw verworven akkerbouwstukken zijn nog maar net in de vruchtwisseling opgenomen. Over een jaar of wat zal die vruchtwisseling over alle geschikte percelen gaan rouleren. Die akkerbouwpercelen bewerkt hij vooral nog met loonwerk: eigen machines daarvoor aanschaffen is veel te duur.

Natuurwaarden

Maar niet alleen de productieoppervlakte telt voor hem, ook het landschap is belangrijk. Hij heeft er allerlei plannen voor, waarvan een deel al in uitvoering is. Zo heeft hij langs het erf, aan de kant waar zijn vader woont, een rijk gemengde houtwal van 6x60 meter aangelegd, tussen de weg en de drinkpoel. Die drinkpoel is ook de overstort voor zijn eigen waterzuivering: met een heliofytofilter van riet, lisdodden, lissen, pitrus en micro-organismen. In die waterzuivering komt het relatief warme spoelwater van de twee huishoudens en het spoelwater van de melkmachine. Dat houdt de filter ook in de winter actief.

Aan de andere kant van de stallen, bij de voersilo, heeft hij ook een rij bomen geplant en verderop, langs de weide ook. Je ziet de boompjes nu alleen nog van dichtbij. Over een jaar of tien is dat natuurlijk heel anders. Het idee om voor het vee schaduwbosjes te planten spreekt hem direct aan.

“Ik weet nog uit de verhalen hoe mijn opa in 1930 op deze plek was begonnen. Het was een van de laatste ontginningen waarin ‘het landschap’ nog nauwelijks telde. En dus gingen mijn vader en zijn collegae in de streek in die lijn verder. Grond was schaars, dus moesten veel houtsin-gels weg, zodat er geen productieoppervlak onbenut zou blijven. Leef-ruimte voor insectenetende insecten en vogels was toen geen thema. Daar had je de chemie voor. En van zon en wind-schaduw voor het vee was toen al helemaal geen sprake”. We bespreken dat dat sowieso nog een heel pril thema is in de landbouw, zelfs in de EKO en BD. Langs de beek wil hij de oeverkanten hier en daar afvlakken, zodat de vegetatie rijker kan worden en de dieren wellicht ook nog kunnen drin-ken.

Op de terugweg kijken we nog even bij de pasgeboren kalfjes in ‘nesten’ van strobalen. De jongste is nog geen dag oud. Doet aandoenlijk opsta-pogingen als we komen kijken. Van oudsher, dat wil zeggen zo lang hij zich kan herinneren, gaan de kalfjes enkele uren na de geboorte van de koe weg. Anders lopen ze immers in de weg bij het melken. Ik vraag hoeveel tijd dat eigenlijk scheelt per melkbeurt. Gerjo lacht een beetje verlegen en zegt dan, oplichtend, dat het natuurlijk helemaal geen punt is om het kalf een dag of twee bij de koe te laten, zodat het even ‘bij’ kan komen. Het is puur gewoonte geworden om ze meteen apart te zet-ten. Een gewoonte met een verhaal erbij. En ik denk aan de vele keren dat ik eigen gewoonten, die ik tot dan toe voor puur nodig had gehou-den, kon doorprikken. Zoals het idee dat bd-eten te duur is, terwijl we in ons land juist allemaal teveel eten, met alle hart, vaat en andere kwalen van dien. Maar ook het scheiden van afval, of het niet stoken met ramen open. Bij ons, consumenten, gaat dat allemaal vrij geruisloos, maar bij de boeren is alles wat ze wel en niet doen voor iedereen zichtbaar. Open en bloot. Zeker in de EKO en BD landbouw, waar de intensieve veehou-derijstallen, waarin eigenlijk niemand mag komen, ontbreken.

Tenslotte kijken we nog even in de oude stal van het ouderlijk huis, waar Gerjo de verkoop doet: zo’n 80 kg kaas per maand en zo’n 6 koeien per jaar. Nu is het nog behelpen, maar op niet te lange termijn wil hij er een echte boerderijwinkel in bouwen. Zijn vrouw ziet zich dat niet doen, maar natuurlijk is er in de omgeving vast wel iemand te vinden die daar een paar dagdelen per week aan wil wijden. Zo lever je als BD boer nog arbeidplaatsen op ook: een sociale bijdrage aan het leven op het land. In het verlengde daarvan breng ik de mogelijkheid ter sprake om te zijner tijd ook ruimte te maken voor een aantal gezinswoningen op en rond het erf. Bijvoorbeeld voor senioren en/of ouders met jonge kinderen. Gerjo geeft aan al wel een aantal jaren rond te lopen met plannen voor een zorgboerderij: “Voorlopig is er nog meer dan genoeg te doen om alles wat er al is te optimaliseren, om het echt op de grond te krijgen. Maar alles hoeft niet ineens. Mijn gezin en ik hebben tenslotte zelf ook de rust nodig om ge-zond te blijven”.

Wat een energie, wat een plannen, maar ook: wat een vakmanschap en zelfbeheersing om alles wat nodig is op z’n tijd te doen. Opgewekt nemen we afscheid: het komt goed! ■

Ruimzicht
 Gerjo Koskamp
 Bielemansdijk 11a
 7025 CN Halle
 0314-3800016
 50 melkkoeien
 41 ha: 30 ha grasland,
 10 ha graan: zomergerst
 en mais